

Vzťahy medzi pacientmi a zdravotníkmi pracovníkmi významne ovplyvňuje inteligencia. Inteligencia je schopnosť človeka učiť sa a pamätať si, chápať pojmy a ich vzťahy a prostredníctvom získaných informácií ovládať svoje správanie. Do bežného povedomia sa inteligencia dostala najmä prostredníctvom intelligenčného kvocientu. Intelligenčný kvocient vyjadruje pomer medzi chronologickým a mentálnym vekom jednotlivca. Na určenie mentálneho veku, a tým aj inteligencie, sa používajú intelligenčné testy. V súčasnosti sa používa veľké množstvo testov, ktoré sa svojím obsahom delia na verbálne a neverbálne. Zistilo sa však, že úlohy riešené v intelligenčných testoch sú pomerne umelé a abstraktné, nie sú podobné úlohám, pred ktorými stojíme v každodennom živote. Preto sa inteligenciu zisťovanej intelligenčnými testami začalo hovoriť abstraktná inteligencia. Táto inteligencia nám umožňuje manipulovať so symbolmi, vykonávať abstraktné operácie, riešiť matematické a fyzikálne úlohy, úspešne hrať šachy, ale aj pochopiť činnosť mozgu a iných somatických i psychických systémov. Avšak už na začiatku minulého storočia americký psychológ R. L. Thorndike upozornil, že popri abstraktnej inteligencii je nevyhnutné uvažovať aj o sociálnej a praktickej inteligencii.

Samotný R. L. Thorndike vymedzil sociálnu inteligenciu ako „schopnosť porozumieť a viesť mužov a ženy, konať rozumne v ľudských vzťahoch“. To znamená, že ide o schopnosť primerane sa orientovať v sociálnych vzťahoch a pohotovo reagovať na podnety vychádzajúce od jednotlivcov alebo skupín. V tejto súvislosti sa do centra záujmu bádateľov dostali aj ďalšie pojmy, ako sú empatia, sociálna citlivosť, vcítenie, decentrizmus a pod. To znamená, že od sociálne inteligentného človeka očakávame, že sa vo svojom okolí bude správne orientovať v sociálnych vzťahoch, že bude dostatočne vnímať k významným podnetom a že na ne bude vhodne reagovať.

Vysoká úroveň sociálnej inteligencie je jedným zo základných predpokladov úspešnosti zdravotníckeho pracovníka. Pacient je človek, ktorý trpí a vo svojej bezmocnosti vysiela signály s prosbou o pomoc. Je nevyhnutné tieto signály prijímať a reagovať na ne s primeraným súcitom a pochopením. Preto sú súcitiť a úsmev v krízových situáciách stávajú účinným liekom. Sociálne inteligentný človek do svojej profesie neprenáša problémy a ťažkosti, ktoré práve prežíva, aj keď sú neraz veľmi ťaživé. Osobitne dôležitá je empatia, teda schopnosť vcítiť sa do pozície druhého. Empatický človek má však výhodu v tom, že nielen dáva, ale aj dostáva. Správanie trpiaceho človeka poskytuje pozorovateľovi veľa podnetov, ktoré ho môžu významne citovo

i rozumovo obohatiť. Zložité problémy každodenného života nám pomáha riešiť naša praktická inteligencia. Ak pomocou abstraktnej inteligencie riešime tzv. dobre definované problémy, ktoré majú presne určené postupy a jednoznačné výsledky (napr. matematické úlohy), tzv. zle definované problémy zvládame pomocou praktickej inteligencie. Sú to problémy, ktoré sú značne neurčité, bez jednoznačných riešení (napr. výber typu štúdia alebo povolania, výber najvhodnejšieho liečebného zákroku, keď všetky alternatívy majú svoje riziká a podobne). Vysoká úroveň praktickej inteligencie sa prejavuje schopnosťou adaptovať sa na existujúce podmienky, využívať

znamená, že jednotlivec s vysokou abstraktnou inteligenciou môže mať vážne problémy aj v nenáročných sociálnych situáciách alebo v praktických činnostiach.

Dosiaľ sme uvažovali o inteligencii ako určitej schopnosti, ktorá nám umožňuje zvládať abstraktné, sociálne alebo praktické problémy. Avšak vysokú abstraktnú inteligenciu možno využiť na organizovanie veľkej vlakovej lúpeže alebo na vývoj lieku, ktorý zachráni milióny ľudských životov. Takéto smerovanie našej inteligencie vyjadruje tzv. morálna inteligencia. Morálna inteligencia napovedá, ako máme konať, aby sme morálnu zložku svojej bytosti používali inteligentným spôsobom. Morálne konanie vyžaduje analýzu, porozumenie i empatiu. Vhodné konanie môže zabrániť neuváženému emočnému prejavu alebo malickej pomste, ktoré by nám priniesli nanajvýš chvilkové uspokojenie. Dôležitú úlohu zohráva subjektívne presvedčenie o spravodlivosti. Morálne inteligentní jednotlivci pocitujú zodpovednosť za druhých ako osobnú povinnosť. Okrem toho sa za všeobecne uznávanú morálnu hodnotu pokladá dôstojnosť (nielen vlastná, ale aj ostatných). Vo všetkých kultúrach tiež platí, že morálne inteligentný človek sa vyznačuje sebaovládaním (aj v stresových a psychicky náročných situáciách).

Medzi pacientmi sa niekedy nachádzajú aj ľudia so zníženou inteligenciou, ktorí môžu mať problémy s pochopením niektorých situácií. Preto je nevyhnutné venovať im zvýšenú pozornosť, trpezlivo im vysvetľovať dôležitosť jednotlivých liečebných procedúr, pôsobenie liekov, význam cvičenia, udržiavania správnej životosprávy a pod. Aj tu sa významne prejavuje sociálna inteligencia zdravotníckeho pracovníka, najmä ak ide o pacienta vo vyššom veku.

Inteligencia významne ovplyvňuje úspešnosť človeka v každodennom živote. Zlyhania inteligencie vedú k omylom, ktoré sú často tragické. Niekoľko rozhodnutí o predaji thalidomidu, niektoré posúdili že experiment s reaktorom v Černobyle je bezpečný, pre niekoho sú dôležitejšie okrajové problémy industriálnych spoločností než možnosti prežitia obyvateľov regiónov sužovaných občianskymi vojnami. Budúcnosť ľudstva je priamo závislá od toho, ako sa podarí usmerniť ľudskú inteligenciu – či na riešenie závažných ekonomických, existenčných a zdravotných problémov, alebo na výrobu „inteligentných“ zbraní hromadného ničenia.

## O INTELIGENCII

Prof. PhDr. Imrich Ruisel, DrSc.

všetky prostriedky, ktoré sú k dispozícii, a pohotovo reagovať na zmeny v prostredí. Prakticky inteligentný zdravotnícky pracovník dokáže improvizovať, využíva nielen poznatky získané formálnym vzdelávaním, ale aj vlastným pozorovaním, rozhovorom, prípadne aj napodobňovaním skúsených praktikov. Je pozoruhodné, že jednotlivé druhy inteligencie sú pomerne nezávislé, to